

ІВАН ОГІЄНКО – БУДІВНИЧИЙ НАЦІЇ (за матеріалами "Нашої культури")

Культурно-мистецькі статті журналу "Наша культура" (Варшава, 1935-1937 рр.) дають підстави стверджувати, що редактор і видавець журналу Іван Огієнко дбав про духовний розвиток нації, підтримання її національної свідомості. Журнал увійшов в історію української духовності як могутній фактор консолідації нації.

З самого початку видання журнал було задумано як науковий, а також як елітарний, як засіб єднання кращих наукових умів української нації. Журнал видавався поза межами України (у Варшаві), тому й мислився як орган вільної наукової думки, не зашореної більшовицькою ідеологією. Постійний автор журналу Спиридон Черкасенко називає матірню Вітчизну "далекою, // Де виє ще червона заметіль // Свої пекельні, дикі "октябрини" [1: 45]. Одними із програмних положень журналу були слова: "Тільки духовна культура творить правдиву національну еліту – духово міцну, етично здорову, в житті витривалу [2, 337].

Журнал завдяки зусиллям редактора й видавця Івана Огієнка культивував дух поваги до науки, культури та її творців. За його ж словами, журнал став "єдиною ланкою, де наша еліта легко й беззастережно об'єдналася [3: 465].

За три роки свого існування в 32 томах було надруковано понад 200 наукових статей, які розцінювались сучасниками, зокрема Іваном Огієнком, як цінний матеріал для духовного розвитку нації, підтримання її національної свідомості, що було вкрай важливим в умовах притлумлення національного духу більшовицьким режимом в радянській Україні. Журнал, таким чином, ставав національним оберегом, острівцем збереження і примноження національних традицій, розвитку справжньої, політично не заангажованої української науки і культури. Зрозумілими й оптимістичними були слова Івана Огієнка: "Для недержавного народу духовна культура грає величезну роль, бо власне нею він може й перевищувати народ, що політично підбив його. З історії маємо не мало прикладів, коли фізично сильніший народ підбивав собі народ із більшою духовною культурою, але довго володіти ним не міг: духовна культура завжди перемагає" [4:338].

Значне місце в журналі зайняли питання специфіки та історії розвитку національного мистецтва і культури, зокрема етнографії, музики, архітектури, фольклору тощо. Це передусім праці Володимира Січинського ("Григорій Левицький – український гравер середини XVIII ст." – 1936. – Кн. 8-10; 1937. – Кн.1), Кирила Студинського ("Нестор галицької музики Михайло Вербицький. З нагоди 65-ліття його смерті. – 1935. – Кн. 9; "Остап Нижанківський у моїх спогадах". – 1937. Кн. 3-4, 8-9, 11), Зеновія Леська ("Початки музичного мистецтва в Галичині". – 1936. – Кн. 8-12; 1937. – Кн. 2-3, 5, 11), Люція Кобилянського ("Українська музика. Про українську музику народну та художню". – 1937. – Кн. 2-5, 8-10), Франца Коковського ("Культурний рух на Лемківщині". – 1936. – Кн.5), Павла Донченка ("Повір'я, перекази та звичаї бойків". – 1936. – Кн. 4), о. Ксенофонта Сосенка ("Гайки про Зельмана в їх культурно-історичнім наставленні". – 1936. – Кн. 10; 1937. – Кн. 2, 6-7), К. Ластівки ("Північно-буковинські гаївки". – 1936. – Кн. 7; 1937. – Кн. 12), Опанаса Нестеренка ("Українська архітектура. Короткий історичний нарис. – 1935. – Кн. 3, 5, 7; 1937. – Кн. 1) та ін.

Поминаючи для фахівців поцінування вартості цих наукових статей, справжніх скарбів науково-культурної спадщини, хочемо висловити деякі міркування ідеологічного характеру.

Заслужують на увагу принципи підбору вміщеного мистецького матеріалу. Один із них можна визначити як принцип соборності. Саме він, варто зазначити, був суттю науково-культурологічної діяльності Івана Огієнка. Він був втілений у програмному гаслі журналу: "Творимо українську культуру всіма силами нації" [5: 337]. Пропагуючи культуру бойків, лемків, буковинців, наддніпрянського регіону, журнал працював на ідею творення цільної нації, що й декларувалося у програмних положеннях журналу.

З огляду на принципи, націєтворення зрозумілими й виправданими є критичні зауваження Івана Огієнка з приводу висловлювань Олександра Архипенка щодо поєднання в мистецтві інтернаціонального з національним [6: 42]. Слова Архипенка були вміщені в рецензованому "Літописі Національного Музею [у Львові – Є.С.] за 1934 рік". Слова відомого митця "Я признаю національне мистецтво, але для інших цілей – як мистецтво для мистецтва" одержали таку оцінку Огієнка: "З такими думками на національне мистецтво не можемо погодитися, бо вони – не творчі для нашої Нації" [7].

Ідеєю консолідації нації пройнята стаття Кирила Студинського про Михайла Вербицького. Так, наголошено на важливості його музичної спадщини для єднання українського народу: "Двома своїми композиціями "Ще не вмерла" до слів П.Чубинського і "Заповітом" Шевченка линує композитор поза межі Галичини та ставав виразником нашого єднання з Україною" [8: 552]. Тут же цитуються слова Бориса Кудрика із газети "Діло" (1934. – Ч.154) про пісню-гімн "Ще не вмерла" як таку, що "була місіонеркою всеукраїнства та об'єднательною всіх просторів, де тільки живе український народ" [9].

Для української еміграції цікавою була стаття "Свята Софія Київська. Історичний нарис" (1935. – Кн. 1-2). Вона плекала святе почуття любові до серця України, матірньої землі, з якою були вимушено розлучені емігранти. Інтересом до життя, вірніше його деформації, була пройнята й критична розвідка Івана Зінківського "Сучасна Україна" (1936. – Кн. 6, 12; 1937. – Кн. 1-7).

Націєтворчою енергетикою пройнята і рецензія Івана Огієнка на книгу Б.-І. Антонича "Три перстені" (1936. – Кн. 3). Віддаючи належне художній вартості його поетичної мови та її літературній чистоті, Огієнко зауважує

поетові недостатню увагу до патріотичних (читай громадянських. – Є.С.) мотивів. Він, зокрема, зазначав: "Поет мусить служити не тільки чистій поезії, але й безталанній українській Нації – цього не вільно нікому ані на хвилину забувати. А поки що – Антонич іще далекий від цього: тематика в нього інтернаціональна, для нашої Нації не будівна. Це поезія для вибраних" [10: 219]. Огієнко ратував за поезію, яка воскрешувала б "і громадянський вогонь, і щиро національні мотиви. Бо український поет найперше мусить бути патріотом-громадянином" [11: 220].

Проголошеному гаслові журналу слугувала і пропаганда в журналі необхідності єдиної літературної мови як найважливішого чинника плекання нації [12: 255]. Свідченням чого може бути стаття Василя Окуня-Бережанського "Що таке культура?", у якій наголошується, що саме "одна спільна всенародна літературна (книжкова) мова й спільне письменство (література) такою мовою" є складовою "нації, що з латинської означає наряд" [13: 47]. У прикінцевому висліді статті автор резюмує: "Почуття приналежності до такого народу, як нації, зветься НАЦІОНАЛЬНІСТЮ (виділення І.Огієнка. – Є.С.), й національним стає все, що причиняється до викликання почуття національності" [14].

Про важливість надання культурі саме національного характеру йдеться у статті митрополита Андрея (Андрія Шептицького) "З філософії культури" (1935. – Кн.4), написаній на замовлення Івана Огієнка. Квітесенцією статті є слова: "... світ тепер оцінює національні культури так високо, що тільки під фірмою національної культури можна здобути місце у всесвітній культурі" [15: 207].

Мова й культура, твердив Іван Огієнко, це наріжні стовпи духовного життя кожного народу як свідомої нації" [16, 6]. Саме рідна мова як першоджерело духовної культури творить "найбільше народню свідомість", перетворюючи етнографічну масу на свідому націю" [17: 411]. Тому й надіявся невтомний будитель національного духу на підтримку всієї української національно свідомої громадськості.

Знаменита автура журналу підтверджує його важливу роль щодо консолідації творчих вчених сил. Справді, "Наша культура" об'єднала понад сотню найвидатніших українських учених того часу. Промовистими були, наприклад, члени редакційно-наукової колегії журналу: історія літератури – К.Студинський, О.Колеса, Л.Білецький; етнографія – Ф.Колеса; мистецтво – В.Січинський; націологія – О.Борковський та ін. Постійними авторами журналу були К.Студинський, Є.-Ю. Пеленський, М.Возняк, Я.Гординський, І.Крип'якевич, Б.-І.Антонич, С.Черкасенко та ін.

Однак матеріальне становище журналу погіршувалося, що й зумовило його припинення. Не справдилися слова Івана Огієнка із його катехізису "Наука про рідномовні обов'язки": "Добрий стан національних видань – то могутня сила народу й запевнення розвою рідної культури, а висота їх накладу – то ступінь національної свідомості народу" [18: 15].

Огієнкові "Наша культура", як і його журнал "Рідна мова", ввійшла в історію української духовності як могутній фактор консолідації нації.

Творча практика Івана Огієнка потребує якнайпильнішого переосмислення і вивчення для вироблення і дотримання норм державної мовної політики, яка повинна бути визначена як національно творча [19: 106].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Наша культура. – 1935. – Кн. 1. – С.45.
2. Наша культура. – 1935. – Кн. 6. – С.337.
3. Наша культура. – 1937. – Кн.12. – С.465.
4. Наша культура. – 1935. – Кн. 6. – С.338.
5. Наша культура. – 1935. – Кн. 6. – С.337.
6. Наша культура. –1935. – Кн. 1. – С.42.
7. Там само.
8. Наша культура. –1935. – Кн. 9. – С.552.
9. Там само.
10. Наша культура. – 1936. – Кн. 3. – С.219.
11. Там само. – С.220.
12. Наша культура. – 1935. – Кн. 6. – С.255.
13. Наша культура. – 1936. – Кн. 1. – С.47.
14. Там само.
15. Наша культура. – 1935. – Кн. 4. – С.207.
16. Наша культура. – 1935. – Кн. 1. – С.6.
17. Рідна мова. – 1935. – Ч.9. – С.411.
18. Іван Огієнко. Наука про рідномовні обов'язки. Вид. 2-ге, доповнене [Автор передмови і післямови лауреат премії ім. Івана Огієнка Олександр Мороз]. – Львів: Біблос, 2001. – С.215.
19. Василь Іванишин, Ярослав Радевич-Винницький. Мова і нація. Вид. 4-те, доп. - Дрогобич. – 1994. – С.165.

Матеріал надійшов до редакції 13.11.2001 р.

Сохацкая Е.И. Иван Огиенко – созидатель нации.

На материале культурно-искусствоведческих статей журнала "Наша культура" (Варшава, 1935-1937 гг.) утверждается мысль о том, что редактор и издатель журнала Иван Огиенко заботился о духовном развитии нации, поддержке ее национального сознания. Журнал вошел в историю украинской духовности как могущественный фактор консолидации нации.

Sokhatska Y. I. Ivan Ogiyenko – a builder of the nation.

Ivan Ogiyenko, the editor of the magazine "Our Culture" (Warsaw, 1935-1937) cared about spiritual development of the nation, supported its national consciousness. This is proved by a number of cultural articles published in the above - mentioned magazine.